

افغانستان

بشري حقونه او په وسله واله جگړه کې د ملګري وګړو خونديتوب

ځانګړی راپور

د کندز ولايت په دشت ارچي ولسوالۍ کې د ۲۰۱۸ کال د اپريل په ۲ مه هوايي بريدونه

د افغانستان د پاره د ملګرو ملتونو مرستندويه ماموریت

کابل، افغانستان

مئی ۲۰۱۸

لنډیز

د ۲۰۱۸ کال د اپریل په ۲ مه نېټه د ورځې نږدې ۱۲:۳۰ بجې د افغان هوایی ځواک هېلی کوپټرو د کندز ولایت په دشت ارجی ولسوالۍ کې د لغمانی په کلی کې عملیات ترسره کړل، چې زیات شمیر راکټونه او درني مشینداري یې د دستاربندي دیني مراسمو باندې چې په ازاده فضا کې د مدرسې تر څنګ تنظیم شوي وو، وکارولې چې په سلګونو خلک او هلکان راټول شوي وو. یوناما د خپل میتودولوې سره سم د مئ د مياشتې تر ۲ مه نېټې پورې ۱۰۷ تنو تلفات^۱ (۳۶ وژل شوي او ۷۱ ټپیان) تایید کړي، چې له دې جملې ۸۱ یې ماشومان وو (۳۰ وژل شوي او ۵۱ ټپیان) دي.^۲

د حکومت مطابق چې په دی هوایی برید کې په سیمه کې د طالبانو موجود لورپورې مشران په نښه شوي، په شمول د کویټه شورا، د طالبانو د سری قطعه غړي چې د راپورونو په اساس هلته په دی موخه راټول شوي وو چې چې په کندز برید ترسره کړي.^۳ حکومت په پېښه کې ملکي تلفات تایید کړي او ولسمشر یو کمیسیون ټاکلی وو چې د پېښې په اړه پلټنه وکړي.^۴ د راپور په اساس د کندز والي هم په ولایتی کچه د پېښې پلټونکی کمیسیون ټاکلی وو. د دی راپور د نشر تر مهاله پورې له دی څخه د یو راپور موندني هم ندي اعلان شوي، خو دولت یوناما خبر کړي چې په پېښه کې یې ملکي تلفات ثبت کړي. طالبانو په خپله ویب پاڼه ویلي چې د دوي داخلي پلټونو د ۲۰۰ نه زیات تلفات موندلي (۵۹ وژل شوي او ۱۵۰ ټپیان) دي، چې ډیری یې ماشومان، علماء او مشران سړي وو چې د دستار بندی په مراسمو کې یې ګډون کړي وو.^۵

یوناما نه توانېږي چې د هر یو وژل شوي یا ټپي شوي کس ملکي هویت ثابت کړای شي، او نه دا ماموریت هغه حیثیت لري چې د برید په وخت دې د طالبانو شتون، د طالبانو د رهبران او یا قطعو فعالیتونه تثبیت کړي. اگر که دولت یو نظامي مشروع هدف هم درلود، یوناما د حکومت د ملکي تلفاتو د مخنیوي په اړه د غوڅ اقداماتو اخستو تر حده پوښتنې لري، چې دملکي تلفاتو د مخنیوي د پالیسي مطابق دي.

د دې راپور عمده موندني دا دي چې حکومت د ملکي خلکو په غونډه باندې د راکټونه او درني مشیندارو فیرونه کړي، چې زیات شمیر ماشومانو ته یې تلفات اړولي، چې دا د حکومت لخوا د نړیوال بشردوستانه قانون لاندې د احتیاط او تناسب اصولو ته درنښت په اړه پوښتنې راولاړوي.^۶ له دې سربیره د برید وخت او ځای چې د یو مذهبي مراسمو تر څنګ رامنځ ته کيږي، چې هلته په سلګونو ملکي خلکو ګډون کړي، د نړیوال بشر دوستانه قانون لاندې د حکومت د مکلفیت سره سمون نه خوري، چې له مخې یې حکومت باید ټول لازم تدابیر ونیسي چې ملکي خلک او ملکي شتمني د جګړې د اغیز نه خوندي پاتې شي یا کم نه کم د ملکي وګړو ژوند او ملکي شتمني ته تصادفي زیان اوښتو کچه راټیټه کړي. یوناما په هغه حیثیت کې نه لري چې تثبیت کړي ایا د دولت اجرات د نړیوال بشر دوستانه قانون څخه سرغړونه ده، او د احتیاط او تناسب په شمول د ملکي وګړو په وړاندې د بې توپیره بریدونو د مخنیوي په اړه په صراحت سره د ممانعت اصول، دا ټول عناصر جدي انډینېښ راولاړوي او د صلاحیت لرونکي ادارو لخوا نور پلټنو ته اړتیا لري.

ماموریت د حکومت څخه د تحقیقاتو کولو غوښتنه کوي، په دې اړه دې بشپړ مستند سازي وکړي او د پېښې ټول حالتونه دې په شفاف ډول بیا کتنه وکړي چې د دې پېښې لامل وګرځید او په دې کې مسؤل کسانو د قوماندې تر سلسله مراتبو پورې حساب ورکړې څخه د ډاډ په موخه دې بیړني ګامونه واخلي. یوناما په دې اړه د تدابیرو د پلي کیدو په اړه سپارښتنه کوي د نظامي عملیاتو د پلان او تطبیق په شرایطو کې حساب ورکړه پیاوړې او روښانه کړي چې له امله یې په راتلونکي کې د غیر ضروري او نه منلو وړ تلفاتو مخنیوی وشي.

صلاحیت / واک

دا راپور د ملګرو ملتونو د امنیت شورا د ۲۴۰۵ (۲۰۱۸) پرېکړه لیک په اساس یوناما ته د ورکړل شوي صلاحیت سره له مخې نشر شوی "تر څو د ملکي وګړو وضعیت وڅاري، د دوي د خونديتوب د باوري کېدو په موخه هڅې همغږې کړي، حساب ورکول تقویه کړي او د بنسټیزو ازادیو او

^۱ دا چې یوناما ۱۰۷ تلفات تایید کړي خو دې ماموریت د ګڼ شمیر منابعو څخه د قربانیانو لستونه ترلاسه کړي چې له مخې یې تلفات د ۲۰۰ زیات ګوته ښيي.

^۲ د میتودولوې په هکله لاندې برخه وګورئ.

^۳ کندز د دشت ارجی ولسوالۍ د پېښې په اړه د ریاست جمهوري د دفتر له خوا مطبوعاتي اعلامیه، <https://president.gov.af/fa/2018/04/03/14318> (Dari)؛ وګورئ: "د هوایی برید په نتیجه کې د طالبانو سره قطعو هدف وګرځیده"، <http://www.gmic.gov.af/dari/press-releases/3253-2018-04-03-14-15-46> (Dari).

^۴ بره ذکر شوي ماخذ ته مراجعه وکړئ

^۵ <http://shahamat1.com/?p=113406> (English)، <http://alemarah-english.com/?p=27503> (Pashto)

^۶ د سره صلیب نړیواله کمېټې لیکلې چې غیر متناسب بریدونه د بې توپیره بریدونو ځانګړی ډول ګڼل کېږي. ماده ۵۱(ب) د جنیوا کنوانسیون لومړی الحاقی پروتوکول چې داخلي وسله واله جګړو کې په رسمي ډول د پلي کیدو وړ ندی، لاندې اړوند مثال وړاندې کوي کوم چې بې توپیره برید تشکیلوي: هغه برید کې چې د ملکي وګړو د مرګ او ژوبلې تصادفي احتمال وي، ملکي شتمني زیانمنوي، یا د دې ترکیب شي او په مستقیم ډول د اټکل شوي نظامي ګټو په تناسب زیات وي.

بشري حقونو د احکامو، چې د افغانستان په اساسي قانون او نړيوالو تړونونو کې، چې افغانستان يې غړيتوب لري تسجیل شوي دي، په بشپړ ډول پلي کيدو کې مرسته وکړي.

یوناما یو لړ فعالیتونه تر سره کوي چې هدف یې په ملکي وګړو د جګړې د اغیزو راکمول دي لکه: په خپلواکه او ناپېلې ډول د داسې پېښو څارنه او د حقیقت موندنې اړوند پېښو په شمول چې د ملکي خلکو د مرګ ژوبلې لامل ګرځي؛ په وسله والو جګړو کې د زیانمن شویو ملکي وګړو د ساتنې د تقویې په موخه د وسله واله جګړې د ښکېلې ډلو سره د ملکيانو په ملاتړ ایدوکاسي؛ او د داسې نوښتونو پیل چې د نړيوال بشري حقونو او د بشر پالنې د نړيوال قانون او د افغانستان د اساسي قانون او نورو مروجو اجراتو چې د ملکي تلفاتو د پېښو سره تړاو لري او په جګړه کې د ټولو ښکېلو غاړو له لوري رعایت شي. یوناما د کندز په درشت اړچې ولسوالۍ کې د اپریل د ۲ نېټې د هوایی برید په اړه خپلې حقیقت موندنې ترسره کړې. د یوناما د صلاحیت په مطابقت کې دا راپور له ځان سره موندنې او وړاندیز شوې سپارښتنې رانغاړي.

متودولوژي

یوناما د ۲۰۱۸ کال د اپریل ۲ - ۳۰ نېټې پورې په کندز کې د دشت اړچې ولسوالۍ د لغمانی قریه کې د اپریل د ۲ نېټې د هوایی برید په تړاو حقیقت موندنې تر سره کړې. د پېښې په اړه د موندنو بنسټ: د دشت اړچې ولسوالۍ د لغمانی کلي د اوسیدونکو له خوا د پېښې په اړه د لومړي ردیف په حیث منابعو سره مصاحبې چې په دې کې قربانیان، د هغوې خپلوان، عیني شاهدان، د مدرسې او سیمه کې د ښوونځیو ښوونکي او د ټولنې مشران، د کندز د سیمه ییز روغتون او په کابل کې د سردار محمد داودخان د دفاع وزارت ۴۰۰ بستریز روغتون د عملې مشاهدات او د امنیتي ځواکونو او په ولایتي او ملي کچه د دولت د استازو سره په دې اړه خبرې شامل دي.

یوناما د حکومت د کلیدي شریکانو سره د والي په شمول د ملي امنیت د رئیس، د ملي اردو د ولایتي رهبرۍ او د دښت اړچې ولسوالۍ د امنیې قومندان سره څو ځل لیدل کړي. یوناما د ولایت د عامې روغتیا د رئیس سره لیدل کړي او د دغه ولایت د پوهنې ریاست د مسؤلینو سره یې د د تلفیون د لارې مرکې کړې. یوناما په کابل کې د قاطع ملاتړ د ماموریت سره هم په دې اړه جلسه درلودلې.

په ټولیز ډول د یوناما پرسونل د ۹۰ څخه زیات د خلکو سره مخامخ او هم تلفیوني مرکې کړي، په کندز ښار کې یې د قومي مشرانو سره درې لوي غونډې درلودې چې د ۱۵ تنو زیات د سیمې نه قومي مشرانو په کې ګډون کړی وو، او د لغمانی کلي د لیدو په مهال یې د ۵۰ څخه زیات اوسیدونکو سره خبرې کړي.

د مرګو او غونډو سربیره چې په کندز ښار او کابل کې ترسره شوي، یوناما د بشري حقونو خپلواک کمیسیون سره په همغږۍ د اپریل په ۲۳ نېټه په دشت اړچې ولسوالۍ کې د لغمانی کلي کې د پېښې د ځای څخه لیدنه کړې. یوناما د حقیقت موندنې په هکله یاد ماموریت یا سفر ډیر زیات ارزښتناک بولي، چې دې سفر د هیئت سره د هغه افرادو د مرګو موقع برابر کړه کوم چې کندز ته د مخامخ مرګو د پاره د راتللو جوګه نه وو، په ځانګړي ډول ښځې او ماشومان او هغه څوک چې یوناما ورسره د تلفیون د لارې اړیکه نیولای نه شوه. دې هیئت ته موقع ورکړه چې د پېښې اغیز من شوي ځای په سترګو وګوري او نقشه یې ترسیم کړي.

یوناما د بشري حقونو خپلواک کمیسیون سره خلکو ته درسیډو او د حقیقت موندنې په اړه د ولایت په کچه او مرکزي دفتر سره خپلې هڅې همغږې کړې دي.⁷ دشت اړچې ولسوالۍ ته د شریک هیئت سربیره یوناما او بشري حقونو خپلواک کمیسیون د مدني ټولنو، د ټولنې او قومي مشرانو او دولتي چارواکو، قرباني او عیني شاهدانو سره ګډه ناستې درلودې. یوناما د پېښې د ځای په شمول د قربانیانو د ټپونو تصویرونه اخستي او د پېښې په اړه یې صوتي ریکارډ ترلاسه کړی چې په تحلیل کې مرسته وکړي. یوناما د رسنیو او نور راپورونه په همدې بنسټ کارولي چې پوښتنې تنظیم کړي لیکن د معلوماتو د منبع په حیث یې ورباندې هېڅ تکیه او باور ندی کړی.

یوناما د هر یو قرباني کس د پیژندلو د تایید په موخه د ګڼ شمیر منابعو سره اړیکه نیولې او هغه وخت یې تلفات تایید کړې چې د درې خپلواکه منابعو لخوا تایید شوي وي. په هغه صورت کې دوه قوي منابعو معلومات تایید کړي وي باوري معلومات ګڼل کيږي خو تایید شوي ندي.

د یوناما د پاره دا ممکن نه وه چې د هر قرباني کس ملکي حیثیت د میتودولوژي مطابق تصدیق کړي — کوم چې ټول نارینه وو- او د میتودولوژي مطابق درې خپلواکه منابعو ته اړتیا لري.⁸ یوناما یادونه کوي چې په دې راپور کې وړاندې شوي ارقامو کې هغه کسان ندي چې د هغوې د ملکي حیثیت په اړه پوښتنې وې. د ملکي حیثیت ور اخوا ډیری داسې کسانو د پاره یوناما ونه توانیده چې دا تایید کړي چې ایا دوي ته تلفات اوبښتي دي.

⁷ یوناما اعتراف کوي چې د تلفاتو ارقام شاید د بشري حقونو خپلواک کمیسیون سره یو څه کم توپیر ولري. چې د دې لاملې یواځې د اړوند د فټرونو د تصدیق او تایید کولو متفاوت معیارونه دي او یوناما ډاډه ده چې په لویه کچه دا ارقام سره ورته دي.

⁸ د زیات معلومات د پاره په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو د خونديتوب په اړه د یوناما د شپږ میاشتنی اوکلنی راپور په دې ادرس وګورئ: <https://unama.unmissions.org/protection-of-civilians-reports>.

همدا رنگه دا راپور د ملګري تلفاتو وروستنی تائید شوي ارقام نه وړاندې کوي.⁹ د دې په ځای دا ملګري افرادو ته د اوبستي زیان اندازې باندې تمرکز کوي او په ځانګړې ډول زیاتو ماشومانو ته اوبستي تلفات په نښه کوي. د ټولو هڅو باوجود چې مطلق کره توب رعایت شي، یوناما د دې ادعا نه کوي چې په راپور کې یاد شمېرې بشپړې دي.

یوناما د هغه ظرفیت ادعا نه کوي چې د حقوقي نظره معلوم کړي چې ایا د بشر دوستانه قانون څخه سر غړونې صورت موندلی، په شمول د جنګي جرایمو، رامنځ ته شوي، او نه یوناما په دې هڅه کې ده چې د جزایي عدلي سستم بدیل اوسي. د ملګري وګړو د خونديتوب په اړه چې د یوناما لخوا څارنه کېږي په دې کې د بشري حقونو د حقیقت موندنې نړیوال منل شوي میتودولوژي کارول کېږي چې د ملګري وګړو د خونديتوب په اړه معتبر او باوري معلومات وړاندې کړي.

یوناما د دې ځانګړي راپور موندني عامو خلکو ته اعلانوي، چې دا دولت لخوا پلټنو سره مرسته کوي چې د نړیوال بشردوستانه قانون لاندې او د قربانیانو په وړاندې خپل مکلفیت تر سره کړي. دولت د مسؤل لوري په حیث مکلفیت لري چې ملګري وګړي د زیانمنیدو وژغوري او د نړیوال قانون او د افغانستان د قانون نه د سرغړونکو سره د محاسبې کولو ځان ډاډه کړي.

تلفات

د یوناما د جدي میتودولوژي مطابق چې د تائید شوي تلفاتو د پاره درې خپلواکه منابع اړینې دي، یوناما ۱۰۷ تلفات (۳۶ وژل شوي او ۷۱ ټپیان) چې له دې جملې ۸۱ اطفال (۳۰ مړه او ۵۱ ټپیان) تائید کړي دي.¹⁰ اگر چې یوناما معتبر معلومات تر لاسه کړ چې کم نه کم ۱۲۲ تلفات (۳۸ وژل شوي او ۸۴ ټپیان) ثبت کړي، چې له دې جملې ۸۷ ماشومان (۳۰ وژل شوي او ۵۷ ټپیان) وو. یوناما مني چې په راپور کې وړاندې شوې ارقام د کره توب د میتودولوژي او د کره والي د جدي معیارونو او د معلوماتو لاس ته راوړلو د ګواښونو له امله شاید بشپړ نه وي.

د یوناما له قربانیانو، عیني شاهدانو او طبي پروسونل سره د مرکو په اساس د ډیر ټپیانو ټپونه د راکتي برید د پرچو له امله اوبستي او هغه کسان چې وژل شوي د مشیندارو په مرمیو او د راکت په پرچو لګیدلي.

دا چې دا دیني/مذهبي مراسم یواځې د سرو او هلکانو د پاره وو نو له همدې امله د تلفاتو په منځ کې انجونې او بنځې شتون نه لري.

پر لغمانې کلي د برید په تړاو موندني

د ۲۰۱۸ کال د اپریل په ۲، له غرمې وروسته په نږدې ۱۲:۳۰ بجو د کندز په دشت ارجې ولسوالي کې د افغان هوايي ځواک ایم دی ۳۵۰ چورلکو په لغمانې کلي د راکیتونو او درنو وسلو ډزې وکړې او کم تر کمه دريو راکیتونو د دارالعلوم الهاشمیه العمریه مدرسې¹² په نږدې سیمه کې اصابت وکړ چې د نارینه وو او هلکانو یو ستره ډله د نهو مدرسو د زده کونکو څخه د قرآن د حفظ د بشپړیدو په مناسبت د یو لړ مذهبي مراسمو د لمانځلو لپاره د دستار بندي په هدف را غونډه شوې و. هغو انفرادي کسانو چې په دې مراسمو کې ګډون کړي اټکل کوي چې د یو شمیر زیاتو ماشومانو په ګډون، ۵۰۰-۱۵۰۰ کسان موجود و.

هغه قربانیان او شاهدان د چا سره چې یوناما مرکه کړې په دوامداره توګه ويلي چې چورلکې را نږدې شوې او په ګڼه ګڼه یې راکیتونه وتوغول او په هغو ماشومانو یې ډزې وکړې چې د مراسمو ساحې ته لنډ ناست وو. یوناما د قربانیانو او شاهدانو څخه ګڼ شمیر راپورونه ترلاسه کړي چې له هغه وروسته چې لومړۍ راکت په ګټې ګوښې اصابت وکړ او خلکو د نږدې کورونو او سړک په لور منډې کړې، چورلکو په کلي د راکیتونو ویشتلو ته دوام ورکړ او د راپور سره سم یې په هغو خلکو د ماشیندارو ډزې وکړې چا چې له سیمې څخه د تښتې هڅه کوله. یوناما هغه راپورونه نه شي تصدیقولای، چې چورلکو دي په عمدې توګه ملګري وکړي په نښه کړي وي.

د حکومت سرچینو حوته کړې چې چورلکې په راکیتونو او ۵۰ کالیبر ماشیندارو سمبالې وي او د چورلکو د هوايي برید پر مهال یې د دريو راکیتونو توغول تصدیق کړي دي.¹³ د مرکه شویو قربانیانو او شاهدانو په حواله، کم تر کمه ۱۲ فایره راکیتونه د لغمانې په کلي اصابت وکړ چې یو یې په

⁹ یوناما د دې پېښې په اړه وروستني شمیرې ممکن د ملګري وګړو د خونديتوب په شمیر میاشتنی راپور کې شامل کړي چې د ۲۰۱۸ کال په جولای کې به نشر شي.

¹⁰ سیمې ته د یوناما د سفر په مهال په لغمانې کلي کې د ځینې هلکانو سره مرکه وشوه چې سطحې او وړوکي ټپونه یې ونښودل خو ټول هغه ماشومانو سره چې د پېښې وروسته ورځو کې ورسره د کندز په روغتون کې مرکه شوي د پرچو له امله یې ژور ټپونه ونښودل.

¹¹ لغمانې او دفتانې کلي په جغرافیایي لحاظ د یو بل سره نږدې پراته دي. په داسې حال کې چې د رسنیو یو شمیر راپورونه داسې انګیري چې برید د دفتانې په کلي کې ترسره شوی، د سیمې اوسیدونکي وايي چې برید د لغمانې په کلي کې ترسره شوي

¹² دا د سیمې د اوسیدونکو له خوا د کوچر اخوندزاده دمدرسي په نوم مشهوره وه.

¹³ د ۲۰۱۸ کال د اپریل په ۳۰، په کابل کې د دفاع وزارت سره د یوناما غونډه

نږدې ښوونځي چې د برید پر مهال تړل شوي و ، ولګید. یوناما د پېښې په تړاو یو ګریز ریکارډ ترلاسه کړی او د راکیتونو د ویشتلو او د هوا څخه د درنو ماشیندارو د مرمیو د فیر کولو او همدارنګه د ځمکې څخه د سپکو وسلو د ډزو اوازونه اوریدلي.

یوناما دا تصدیقوي چې د مذهبي مراسمو لپاره په سیمه کې پراخ تبلیغات شوي و ، په دې تړاو همدارنګه ټولټال ۴۰۰ پوسترونه چاپ شوي وو او د هیواد په کچه یې د زده کوونکو فراغت او د خاصو میلمنو خبر ورکړی و. په ګډونوالو کې د مدرسو فارغین او برحاله زده کوونکي ، را بلل شوي میلمانه ، د ګاونډیو سیمو ، جوماتونو او د هیواد د نورو برخو څخه دیني عالمان او هغه نارینه او هلکان چې د سیمې څخه راغلي و ، شامل و. د عنعنوي دود سره سم ، په پام کې و چې د غرمې ډوډي له مراسمو څخه وروسته ورکړل شي او ښايي په همدې خاطر یې هم ځینې ګډونوال په خاص ډول ماشومان ځان ته راجلب کړي وو.

هغو کسانو چې د یوناما له خوا ورسره مرکه شوي ویلي چې د فراغت مراسمو اساسا مذهبي ماهیت درلود ، په تیره بیا د مذهبي مشرانو ویناووې. شاهدانو همدارنګه د پېښې/مراسمو تنظیمونکي داسې انځور کړل چې ګویا په خپلو متو یې شنه یا ژېر باند لګولی و او چا چې د بوتونو لپاره کڅورې ورکولي ، اوبه او خوراک یې ویشه او خلکو ته یې لارښوونه کوله چې چیرې کښېني. شاهدانو یوناما ته ویلي چې د طالبانو بې وسلې غړي د ګډون کونکو په منځ کې موجود وو او دا کار په سیمه کې د راغونډولو لپاره غیر عادي نه و. د سیمې یو شمیر اوسیدونکو ویلي چې د طالبانو یو شمیر جنګیالیو د امنیت د برابرولو لپاره په سیمه کې موجود وو. په داسې حال کې چې یو شمیر ګډونوالو راپور ورکړی چې یو شمیر وینوالو سیاسي پیغامونه وړاندې کړل او هېڅ مرکه شویو سرچینو یوناما ته نه دي ویلي چې مراسمو کومه پوځي موخه او یا پوځي فعالیت درلود.

مراسم په یوه پراښتې میدان کې (چې ساحه یې نږدې د فوټبال د میدان په اندازه وه) چې مدرسې ته نږدې و ، او د خبرو لپاره سټیج په یاده ساحه کې مدرسې ته څیرمه جوړ شوی و ، ترسره شو. ماشومان د لویانو څخه جلا سیمې ته نږدې له مدرسې څخه لږ لرې ناست وو. طالبانو د مراسمو لپاره په نږدې سړک د تلاشي موقتي پوستې جوړې کړې وې او موټرو ته یې د نږدې راتګ اجازه نه ورکوله او موټرونه ته یې د هلکانو په نږدې ښوونځي کې چې نږدې ۳۰۰-۴۰۰ مترو په واټن کې و ، د پارک کولو لارښوونه کوله.

د اپریل په ۲۳ د لغمانې کلي څخه د یوې لیدنې پر مهال ، یوناما د ۱۲ ساحو اندازه او موقعیت ریکارډ کړ چې د شاهدانو په وینا راکیتونه لګیدلي ، یو راکیت په سیمه کې په هغه میدان چیرې چې ماشومان وو لګیدلی ، دوه د مدرسې میدان ته نږدې په ودانیو لګیدلي او څو د ماشومانو په ښوونځي. یوناما هغه سیمه چیرې چې د لمریزې بریښنا په تخته یوه ګولی لګیدلي وه ، چې د یوه کور د بام د پاسه چې د هلکانو د ښوونځي او مدرسې تر منځ و ، مشاهده کړي. شاهدانو او د کلي اوسیدونکو همدارنګه ادعا کړې چې ځینې قربانیان د یوه کور په دننه کې د مرمي د لګیدو له امله وژل شوي یا تپې شوي او نور د راکیتونو د پارچو په ذریعه وژل شوي یا تپې شوي. هغه قربانیان چې په روغتون کې تر برید وروسته په مستقیم ډول مرکه شوي ټول د راکیتونو د پارچو په ذریعه تپیان شوي وو چې تصدیق یې د طبي کارپوهانو په ذریعه شوی. یوناما مشاهده کړې هغه مدرسه چیرې چې پېښه را منځ ته شوه د ورو هټیو ، د استوګنې د کورونو ، د هلکانو د یوه ښوونځي ، یوه جومات ، د غنمو کروندو ، یوه کانال ، سړک او ونو په شاوخوا کې وه.

حقوقی چوکاټ

د یوناما په اند په افغانستان کې وسله واله شخړه د افغانستان د دولت د ملاتړو وسله والو ځواکونو (د نړیوالو نظامي ځواکونو له خوا حمایه شوي افغان ملي امنیتي ځواکونه) او غیر دولتي وسله والو مخالفو ډلو تر منځ یوه غیر نړیواله پوځي شخړه ده. په یوه غیر نړیواله وسله واله شخړه کې ، د ژنیو د کوانسیونونو دریمه عمومي ماده کم تر کمه معیارونه تاسیسوي چې د شخړې خواوې ورته درناوی وکړي. د دې سربیره ، د ۱۹۷۷ د دویم پروتوکول الحاقی مقرري او همدارنګه د دودیز نړیوال قانون مقررې ، کومې چې افغانستان لاسلیک کړې ، د تطبیق وړ دي. تر نړیوال قانون لاندې ، د شخړې ښکېلي خواوې د توپیر د اصولو په درناوي ، احتیاط ، د دښمنیو د ترسره کولو په تناسب چې کله پوځي عملیات پلانوي ، مکلفي دي.

د ملکي کسانو یا ملکي شیانو په وړاندې مستقیم بریدونه د نړیوال بشر دوستانه قانون لاندې ، په تیره بیا د توپیر د اصولو سره په سمون کې منع دي ، یاد قانون بیانوي چې د شخړې ښکېلي خواوې باید هر وخت د ملکیانو او جنکیالیو تر منځ توپیر وکړي. بریدونه یوازې د جنکیالیو او پوځي موخو په وړاندې ترسره کېدای شي او په هېڅ صورت د پوځي او پوځي موخو په وړاندې نه شي ترسره کېدای.¹⁴ په وسله واله شخړه کې ماشومان د

¹⁴ د ژنیو د کوانسیون د ۱۹۷۷ کال الحاقی دوهم پروتوکول ۱۳ ماده ، د سره صلیب نړیواله کمیټي دودیز نړیوال بشر دوستانه قانون څېړنه ، ۱ او ۷ قاعده.

خاص درناوي او ساتنې څخه برخمن دي.¹⁵ هغه ودانۍ چې ښوونې يا ديني زده کړو ته اختصاص شوي وي ، تر هغو چې پوځي موخې نه وي ، هم د خاصي ساتنې څخه برخمن دي.¹⁶

د برید د پیل څخه وړاندې ، د شخړې ښکېله خوا مکلفه ده تر څو ټول ممکنه تدبیرونه اتخاذ کړي او تصدیق کړي چې هغه موخې پوځي موخې نه دي او د جګړې داسې اسباب او میتودونه خپل کړي څو د کم تر کمه ملکي تلفاتو او ملکي شتمنیو ته د زیان اوبنتو څخه مخنیوی وکړي. د شخړې اړخ باید معلومه کړي چې ښایې تمه کيږي برید غیر متناسب وي ، کله چې روښانه شي چې موخه پوځي هدف نه دی یا تمه کيږي چې برید غیر متناسب دي ، برید لغوه یا معطل کړي. د یوه ورته پرمختګ د ترلاسه کولو لپاره د یو شمیر پوځي موخو تر منځ د انتخاب په پام کې نیولو سره ، د شخړې ښکېل اړخ باید هغه موخه چې تمه کيږي ملکي ژوند او ملکي شیانو ته کم زیان اروي انتخاب کړي. د شخړې ښکېله خوا باید د برید په اړه چې ممکن د ملکي کسانو ژوند متاثره کړي ، له وړاندې موثره اخطار ورکړي.¹⁷

هغه بریدونه کوم چې ښایې تمه کيږي د ملکي کسانو د ژوند او ټپې کیدنې د تصادفي زیان لامل شي او د پیش بینی وړ ریسنتي او پوځي پرمختګ په حواله له اندازې څخه زیات وي د نړیوال بشر دوستانه قانون لاندې منع دی او ممکن په جنکي جرمونو کې وشمیرل شي.¹⁸ د دې علاوه ، هغه بریدونه چې د جګړې یو میتود او وسیله کاروی او هغه د یوې خاصې پوځي موخې په وړاندې رهبري نه شي ، دا ډول بریدونه بې توپیره بریدونه دي او د نړیوال بشر دوستانه قانون لاندې منع دي او ممکن په جنکي جرمونو کې وشمیرل شي.¹⁹

شننه

د دولت د معلوماتو له مخې ، دغه هوايي برید د کوټې د شورا د غړو او دغه راز د طالبانو د "سرې قطعي" د هغو غړو په ګډون ، چې دغه کلي ته د نظامي پلان جوړولو په یوه غونډه کې د ګډون لپاره تللي وو ، په سیمه کې موجود زیات شمیر لوړ پوړي طالب مشران په نښه کړي.²⁰ د دولت د معلوماتو له مخې ، طالبانو د کندز ښار د نیولو لپاره د برید د چمتوالي تایید نیوله.²¹ د دولت له خوا تر برید څو ورځې وروسته په خپرو شویو بیانویو کې په ډاګه شوې ، چې د پېښې زیاتره مرک ژوبله طالبانو ته اوبنتې او د لومړنیو راپورونو له مخې ، ۱۸ افغان او بهرني لوړ پوړي طالب قوماندانان په دغه برید کې وژل شوي او ۱۲ نور ټپي شوي.²² افغان دولت بیا وروسته یوناما ته خبر ورکړ ، چې په نوموړې پېښه کې د "سرې قطعي" او د کوټې د شورا د غړو په ګډون ۲۵ طالب مشران وژل شوي او ۳۱ نور ژوبل شوي.²³

دولت منلې ، چې ملکي تلفات رامنځ ته شوي او د پېښې د څېړنې لپاره یې یو کمیسیون جوړ کړ ، کوم چې داخلي موندنې ترلاسه کړي ، خو د ۲۰۱۸ د می تر درېیمه نېټې پورې ، دغه موندنې له خلکو سره نه دي شریکې شوي.²⁴

یوناما په داسې یوه موقف کې نه ده ، څو معلومه کړي ، چې ایا په دغو مراسمو کې لوړ پوړو طالب مشرانو شتون درلود او که نه ، خو شواهد په ډاګه کوي ، چې د پېښې پرمهال په سیمه کې طالبان موجود وو ، او نه هم یوناما په داسې موقف کې ده ، څو دا وارزوي ، چې هغوي په نظامي پلان جوړونه اخته وو. له دې سره سره ، آن که چیرې دولت مشروع نظامي هدف هم درلود ، د یوناما موندنې د برید د پلان کولو او ترسره کولو د پروسې په اړه جدي اندېښنې راولاړوي. د دغه برید له امله د ماشومانو د تلفاتو لوړ شمیر ، کوم چې په یوه ملکي سیمه کې د دیني مراسمو پرمهال او د غیر دقیقو وسلو د کارونې له لارې ترسره شو ، د احتیاطي تدابیرو او تناسب اصولو ته د دولت له خوا د درناوي په اړه پوښتنې راولاړوي.

¹⁵ د ژنیوا د کنوانسیون د ۱۹۷۷ کال اضافي دوهم پروتوکول ۱۳ (۲) ماده ، د ماشومانو د حقونو په اړه د ۱۹۸۹ کال میثاق ، ۳۸ ماده ، د سره صلیب نړیواله کمیټې دودیز نړیوال بشر دوستانه قانون څېړنه ، ۱۳۵ قاعده.

¹⁶ د سره صلیب نړیواله کمیټې دودیز نړیوال بشر دوستانه قانون څېړنه ، ۱۴ او ۱۵۶ قاعدې.

¹⁷ د سره صلیب نړیواله کمیټې دودیز نړیوال بشر دوستانه قانون څېړنه ، ۱۵ او د ۱۹۷۷ د ژنیوا د کنوانسیون دوهم اضافي پروتوکول ۲۱ قاعدې او ۱۳ (۱) ماده.

¹⁸ د سره صلیب نړیواله کمیټې دودیز نړیوال بشر دوستانه قانون څېړنه ، ۱۴ او ۱۵۶ قاعدې.

¹⁹ د سره صلیب نړیواله کمیټې دودیز نړیوال بشر دوستانه قانون څېړنه ، ۱۱ ، ۱۲ او ۱۵۶ قاعدې.

²⁰ د ۲۰۱۸ د اپریل پر ۸ په کندز کې او د ۲۰۱۸ د اپریل پر ۳۰ په کابل کې د دفاع وزارت له افسرانو سره د یوناما ناستې. دغه راز: د کندز په دشت ارجي ولسوالۍ کې د پېښې په اړه د ولسمشر د دفتر مطبوعاتي خبرپاڼه (۲۰۱۸ د اپریل ۳) <https://president.gov.af/fa/2018/04/03/14318> (دری). د طالبانو سره قطع په یوه هوايي برید کې په نښه شوې ، <http://www.gmic.gov.af/dari/press-releases/3253-2018-04-03-14-15-46> (دری) ، وګورئ.

²¹ مخکینې ماخذ

²² د حکومت د اطلاعاتو او رسنیو مرکز دغه شمېرې د ۲۰۱۸ د اپریل پر ۳ په یوې بیاني کې په ډاګه کړې. د طالبانو سره قطع په یوه هوايي برید کې په نښه شوې ، <http://www.gmic.gov.af/dari/press-releases/3253-2018-04-03-14-15-46> (دری) ، وګورئ ؛ همدارنګه د کندز په دشت ارجي ولسوالۍ کې د پېښې په اړه د ولسمشر د دفتر مطبوعاتي خبرپاڼه (۲۰۱۸ د اپریل ۳) <https://president.gov.af/fa/2018/04/03/14318> (دری) وګورئ.

²³ ۲۰ شمېره لمنلیک وګورئ.

²⁴ د لا زیاتو معلوماتو لپاره د "څېړنه ، حساب ورکونه او د خسارې جبران" برخه وګورئ.

د یوناما موندني په ډاګه کوي، چې د برید پرمهال ترسره کیدونکي مراسم د ماهیت له پلوه دیني او زیاتره راغونډ شوي خلک ملکي وګړي وو، چې ډیری یې تر لس کلنۍ کم عمر ماشومان وو. یوناما ملاحظه کړې چې برید د مذهبي مراسمو پر یوې داسې سیمه ترسره شوی، چې په پراخه کچه ورته تبلیغات شوي او پېژندل شوي، او کله چې د مراسمو ګډونوالو ته غرمۍ ورکول کیده او کلیوال د غونډې کتو یا په خورو کې د ګډون لپاره راغلي وو.

سر بیره پر دې، تر برید مخکې له کومې ښکاره خبرتیا پرته، پر دغه ډول مراسمو چې په پراخه کچه ملکي وګړي په کې ګډون کوي، له اېم ډي-۵۳ ډوله چورلکو څخه د راکیتونو توغول او درنو ماشیندارو کارول، د ځانګړې اندېښنې وړ دي. دغه وسلې د مشخصې هدف نیونې وړتیا نه لري او د راکتونو د اصابت ساحه یې کابو ۴۰۰ مترو ته رسیږي. د کارول شویو وسلو غیر دقیق ماهیت د برید کوونکي لوري لپاره دا ستونزمنه کوي، چې د برید د نظامي هدف او د ملکيانو یا ملکي شیانو ترمنځ توپیر وکړي، کوم چې د بشريالني د نړیوال قانون له خوا د برید د اغیزو د محدودولو لپاره لازمي او اړین ګڼل کېږي. د دغه ډول شرایطو په پام کې نیولو سره، یوناما موندلې، چې دا په معقول ډول د وړاندوینې وړ ده، چې د غیرو دقیقو وسلو په کارونې سره د مذهبي مراسمو د لمانځلو پرمهال پر یوې داسې سیمې برید به له مرګونو بې توپیره اغیزو سره، زیات شمیر ملکي تلفات رامنځ ته کړي وي.

د یوناما د حقیقت موندني پرمهال، د دشت ارجي ولسوالۍ اوسیدونکو یوناما ته په ډاګه کړه، چې داسې احساس کوي، چې دوي د دولت او طالبانو ترمنځ په جګړه کې راګیر پاته دي او دواړه خواوې یې په نښه کوي. د سیمې خلکو دغه راز هغه نظریه په ډاګه کړه، چې دولتي چارواکي د هغو سیمو ملکي وګړو ته د شک په سترګه ګوري، کومې چې د دشت ارجي په څیر د طالبانو تر ولکې لاندې دي. دوي همدارنګه دغه اندېښنه څرګنده کړه، چې ښايي له همدې امله له دوي سره توپیریز چلند کېږي.

د دولت له خوا خپرې شوې اعلاميې په دې اړه جدي شکونه راولاړوي، چې ایا دولت خپل نظامي هدفونه له نړیوال قانون سره سم معرفي کوي. د بشريالني تر نړیوال قانون لاندې، ملکي شیان او ملکي وګړي له برید څخه خوندي دي. یوناما دولت ته ور په یادوي، چې د طالبانو تر کنترول لاندې سیمو کې اوسیدونکي ملکي وګړي ملکيان ګڼل کېږي او له برید څخه خوندي دي، ترڅو چې یې په جګړو کې په فعال ډول برخه نه وي اخیستې.²⁵ یوناما د دې یادونه کوي، چې زیاتره هغه ملکيان چې د طالبانو تر کنترول لاندې سیمو کې اوسېږي، ښايي کوم بل بدیل انتخاب و نه لري، او په یوه سیمه کې میشتیدنه له کومې مشخصې ډلې سره د تړاو په مانا نه ده. د فرد پر کرکټر د شک په صورت کې، شخص باید ملکي وګڼل شي او برید پرې نه کېږي. یوازې تر یوې محتاطانه ارزونې وروسته، چې پایله یې شخص یو مشروع هدف ګڼي، کولای شي یو برید توجیه کړي.²⁶

یوناما په داسې یوه موقف کې نه ده، څو معلومه کړي چې ایا د دولت د اپریل د ۲ هوایي عملیاتو د پلانونو او ترسره کولو کړنې له نړیوال قانون څخه سرغړونه ګڼل کېږي. له دې سره سره، د یوناما موندني له زیان څخه د ملکي وګړو د ساتنې لپاره د ترسره شویو احتیاطي اقداماتو په اړه جدي اندېښنې راولاړوي او د صلاحیت لرونکو چارواکو له خوا د لازياتو څېړنو غوښتنه کوي.

څېړنه، حساب ورکونه او د خسارې جبران

د اپریل پر ۴، دولت د ولسمشر د دفتر، افغان ملي اردو، د لوي څارنوالۍ، د دفتر او د حج او اوقافو د وزارت له استازو څخه یو کمیسیون تشکیل کړ، چې د پېښې د څېړلو لپاره یې د کندز ښار ته سفر وکړ. دغه کمیسیون د والي، د ملي اردو د ولایتي قوماندان، د ملي امنیت د ریاست او د دشت ارجي ولسوالۍ د ځایي استازو په ګډون له یو شمیر ولایتي همکارانو سره لیدني کتنې ترسره کړې. ولسي جرګې یو پلاوی وټاکه، څو د دغه کمیسیون پایلې وڅاري.

د راپورونو له مخې، تر پېښې وروسته د کندز والي زر تر زره له افغان ملي اردو، افغان ملي پولیسو، د ملي امنیت له ریاست او ولایتي شورا څخه تشکیل د څېړنې یوه ولایتي کمېټه جوړه کړه. د والي د معلوماتو له مخې، نوموړې ولایتي کمېټې د کابل له پلاوي سره ګډ کار وکړ، څو پېښه وڅېړي او یو راپور یې چمتو کړ، کوم چې کابل ته سپارل شوی.

د دولت د معلوماتو له مخې، قربانیانو ته د خسارې جبران ورکړل شوی او یوناما له یو شمیر قربانیانو څخه داسې راپورونه ترلاسه کړل، چې دغه کار یې تایید او ده. د ۲۰۱۸ د می تر درېیمې نېټې پورې، د دولتي کمیسیون موندني په عام ډول نه دي خپرې شوي، که څه هم له یو ناما سره په ناستو کې ځېنې مشخص معلومات شریک کړای شوي.

²⁵ د ژنيو د کنوانسیونونو د ۱۹۷۷ دویم الحاقی پروتوکول ۱۳ (۳) ماده؛ د آی سي آر سي د بشريالني د نړیوال عرفي قانون څېړنه، ۶ قاعده، او د آی سي آر سي د بشريالني تر نړیوال قانون لاندې په جګړو کې د مستقیم ګډون د نظريې په اړه د تفسيري لارښود ۱۱ او ۳۲-۳۴ پراګړونه.

²⁶ د آی سي آر سي د بشريالني د نړیوال عرفي قانون څېړنه، ۶ قاعده

د ټولني غبرګونونه

تر پېښې وروسته یو شمیر لاریونونه ترسره شول. د اپریل پر څلورمه نېټه، د دشته ارچي نږدې ۳۰۰ اوسیدونکي د کندز ښار ته ولاړل، خو د دغې پېښې په وړاندې لاریون وکړي. د راپورونو له مخې، یو شمیر لاریون کوونکي له افغان ملي پولیسو سره په شخړو کې زیانمن شوي، که څه هم د راپور تر لکلیو پورې تلفات نه دي تایید شوي. د اپریل پر ۱۳ د کندز ښار سپین زر هوټل ته څېرمه، د دستار بندۍ په نورو مراسمو کې، د کاونډي ولایتونو او د معلوماتو له مخې له ایران څخه د دیني عالمانو او ملایانو په ګډون، یو شمیر ویناوالو دغه هوايي برید وغانده. د اپریل پر ۱۸، دیني عالمان په هرات ولایت کې سره راغونډ شوي وو، چې پر مدرسو او جوماتونو یې بریدونه غندل، په ځانګړي ډول یې په دشت ارچي کې د برید یادونه کوله. د راپورونو له مخې د هرات د علماؤو شورا په ډاګه کړه، که چېرې دولت ددغې پېښې مسوولیت نه مني، د شورا غړي به په راتلونکو ټاکنو کې خلک د ګډون لپاره و نه هڅوي.²⁷

²⁷ د کابل نیوز، د خبرونو ماښامنی خپرونه، ۱۸، ۲۰ کال د اپریل ۱۸ او ۱۹

سپارښتنې:

د افغانستان دولت ته:

د حساب ورکړه: باید یقیني کړای شي چې د پېښې څېړنه ډېر ژر او په بې پرې او شفافه توګه تره سره شي. په پېښه کې د ښکېلو کسانو په وړاندې قانوني چلند، د څېړنو موندني او د هغوی په هکله لازم اقدامات له عامو خلکو سره شریک او خپاره شي. په څېړنه کې دې له ټولو شتو تحقیقاتي وسایلو او امکاناتو کار واخیستل شي. دا دې یقیني کړای شي چې د بشپړې څېړنې په موخه ټول موجوده شواهد او مدارک موجود او په پام کې نیول شوي دي.

د خسارې جبران: د پېښې ټولو متضرریونو ته دې مناسبه خساره ورکړ شي. په تېره بیا هغه کسان چې ټپیان شوي او یا یې کورنۍ غړي یې له لاسه ورکړي باید د افغانستان د قوانینو مطابق خساره ورکړ شي.

د ورته نور پېښو مخنیوی: له نړۍ والو بشردوستانه قوانینو سره د سمون په موخه دې د افغانستان د نظامي عملیاتو تګلاره په هر اړخیزه، شفافه، او ریښتوني ډول په ځانګړي ډول د نظامي موخو د تعریف، د احتیاطي تدابیرو موثریت او داسې تګلارو په رڼا کې چې په دوامداره توګه له نړې والو بشر دوستانه قوانینو سره مطابقت په پام کې ونیول شي و څېړل شي.

د باور را منځ ته کول: د دولت او خلکو تر منځ د اعتماد او باور د پیاوړي کولو په موخه دې د طالبانو تر کنترول لاندې سیمو د اوسېدونکیو په وړاندې د واقعي او ظاهري تبعیض مخه ونیول شي که څه هم ښایي دا کار د دولتي پلانونو او نظامي عملیاتو لپاره خنډ وګرزي.

بهرنیو ځواکونو ته:

تخنیکي ملاتړ: د افغانستان له دولت سره د روزنې، مشوره ورکونې او غوره کارونو په ترسره کولو کې مرسته وکړئ.

د دولت مخالفو ځواکونو (طالبانو) ته:

د ملګري خلکو خونديتوب: د نړۍ والو بشردوستانه قوانینو په رڼا کې هڅه وکړئ چې ملګري ټولني او افراد له هغه تهدیدونو څخه چې د جګړې زېږنده دي خوندي وساتئ. له مسکوني او ملګري سیمو څخه خپل ټول نظامي افراد، وسایط او وسایل لیري کړئ.

لومړۍ ضمیمه: د رسنیو بیانیې او د ټولني غبرګونونه

د دولت عامه بیانیې

د ولسمشر د فتر د اپریل د میاشتې مطبوعاتي بیانیې ښکاره کوي چې د هوايي برید موخه د طالبانو د "پلان خنثي کول" و چا چې "د کندز ولایت د دشت ارجي ولسوالۍ ته د هیواد د باندې څخه خلک را بللي و څو مرګوني پلانونه طرح کړي تر څو زموږ خلک په وینو ولمبوي".²⁸ په هغه ورځ رسنیو ته په وینا کې د ملي دفاع وزارت مرستیال ویاند محمد رادمنش وویل چې هوايي برید د طالبانو د شمال شرقي شورا غړي څوک چې دلته د پراخو عملیاتو د ترسره کولو لپاره سره راغونډ شوي وو تر څو د کندز خلکو ته زیان ورسوي، په نښه کړي.²⁹

د طالبانو عامه بیانیې

تر پېښې یوه ورځ وروسته، یو شمیر ویډیو گانو د برید نه وړاندې په مدرسه کې د هغو شیبو د منظر ننداره او همدارنګه د برید وروسته حالت د جهاد غږ په ویډیو نشر کړ. دغه هوايي برید د یوه شخص له خوا چې د طالبانو د یوه قومندان په حیث معرفي کوي "د قیامت د ورځې" سره ارتباط ورکړل شوی.³⁰ د پاکستان د جمعیت علما اسلامي ډلې مشر مولانا سمع الحق چې د طالبانو د معنوي پلار په سترګه ورته کتل کيږي په رسنیو کې د اپریل په پنځمه وویل چې په دیني علماوو، د مدرسې په زده کونکو او ملکيانو برید د بربریت او ترهګري ډک عمل دی.

د اپریل پر ۹، طالبانو د جهاد غږ په نامه پر خپله انټرنیټ پاڼه اعلان وکړ، چې د برید د خپرلو او د قربانیانو د ادرسونو د معلومولو لپاره پلاوی ټاکل شوی، په کوم کې چې له (۵۹ مړه، ۱۵۰ ټپي) تلفات اوبښي، چې زیاتره یې ماشومان، عالمان، حافظان³¹ او مسن نارینه شامل وو. طالبانو د برید مسوولیت "امریکايي اشغالګرو او د هغوي کوداګیانو" ته منسوب کړی، او په ډاګه کړې یې ده، چې دوي پر یوې مدرسې او سترې غونډې بمبار کړی.

د اپریل پر ۱۰ د طالبانو ویاند ذبیح الله مجاهد په یوه مطبوعاتي مرکه کې د دې غوښتنه وکړه، چې "یوه خپلواکه ډله دې منصفانه او بشپړه څېړنه ترسره کړي، څو په ډاګه شي چې برید چا او ولې ترسره کړی"، او په ډاګه یې کړه چې طالبان به د دغې ډلې خونديتوب تضمین کړي.³²

د دشت ارجي پېښه د طالبانو د اپریل د ۲۵ نېټې په اعلامیه کې، چې له لارې یې خپل پسرلني عملیات اعلانول، په څرګند ډول شامله او په ډاګه شوې.

²⁸ د کندز په دشت ارجي ولسوالۍ کې د پېښې په اړه د ولسمشر د دفتر مطبوعاتي خبرپاڼه (۲۰۱۸ د اپریل ۳) <https://president.gov.af/fa/2018/04/03/14318>

²⁹ د حکومت د اطلاعاتو او رسنیو مرکز دغه شمېرې د ۲۰۱۸ د اپریل پر ۳ په یوې بیاني کې په ډاګه کړې. د طالبانو سره قطعې په یوه هوايي برید کې په نښه شوې،

<http://www.gmic.gov.af/dari/press-releases/3253-2018-04-03-14-15-46>

³⁰ <http://shahamat1.com/?p=113323>

³¹ حافظ د حافظ جمع ده، حافظ هغه چا ته ویل کيږي چې قران کریم یې حفظ کړی وي.

³² <http://alemarah-english.com/?p=27503> <http://shahamat1.com/?p=113406> (Pashto)